

ZAMONAVIY O'ZBEK HIKOYACHILIGIDA INSON MA'NAVIY DUNYOSINING BADIY TALQINI (SHUKUR XOLMIRZAYEV, ERKIN A'ZAM VA NAZAR ESHONQUL ASARLARI MISOLIDA)

ХУДОЖЕСТВЕННАЯ ИНТЕРПРЕТАЦИЯ ДУХОВНОГО МИРА ЧЕЛОВЕКА В СОВРЕМЕННОЙ УЗБЕКСКОЙ НОВЕЛЛИСТИКЕ (НА ПРИМЕРЕ ПРОИЗВЕДЕНИЙ ШУКУРА ХОЛМИРЗАЕВА, ЭРКИНА АЪЗАМА И НАЗАРА ЭШОНКУЛА)

ARTISTIC INTERPRETATION OF MAN'S SPIRITUAL WORLD IN CONTEMPORARY UZBEK SHORT STORY WRITING (BASED ON THE WORKS OF SHUKUR KHOLMIRZAEV, ERKIN A'ZAM, AND NAZAR ESHONQUL)

Xudonazarova Fotima Umurzoq qizi

BuxDPI O'zbek tili va adabiyoti mutaxassisligi 1-bosqich magistranti

<https://doi.org/10.5281/zenodo.20588812>

Annotatsiya: Ushbu maqolada zamonaviy o'zbek hikoyachiligida inson ma'naviy dunyosining badiiy talqin qilinishi masalalari tadqiq etiladi. Shukur Xolmirzayev, Erkin A'zam va Nazar Eshonqul ijodi misolida milliy xarakter, ijtimoiy muhit va ruhiy inqirozlar badiiy tahlil qilinadi. An'anaviy realizmdan modernizmgaacha bo'lgan estetik evrilishlar qiyosiy o'rganiladi.

Аннотация: В данной статье исследуются вопросы художественной интерпретации духовного мира человека в современной узбекской новеллистике. На примере творчества Шукура Холмирзаева, Эркина Аъзама и Назара Эшонкула осуществляется художественный анализ национального характера, социальной среды и психологических кризисов. В сравнительном аспекте изучаются эстетические трансформации от традиционного реализма к модернизму.

Abstract: This article explores the artistic interpretation of man's spiritual world in contemporary Uzbek short story writing. Based on the creative works of Shukur Kholmirzaev, Erkin A'zam, and Nazar Eshonqul, an artistic analysis of national character, social environment, and psychological crises is carried out. The aesthetic transformations from traditional realism to modernism are studied in a comparative aspect.

Kalit so'zlar: hikoyachilik, ma'naviy dunyo, milliy xarakter, psixologizm, ironiya, modernizm, ekzistensial inqiroz.

Ключевые слова: новеллика (рассказ), духовный мир, национальный характер, психологизм, ирония, модернизм, экзистенциальный кризис.

Keywords:

short story writing, spiritual world, national character, psychologism, irony, modernism, existential crisis.

KIRISH (Introduction).

Mustaqillik davri va undan keyingi o'zbek adabiyoti inson qalbini tadqiq etishda yangi bosqichga ko'tarildi. Zamonaviy o'zbek hikoyachiligining bosh obyekt - ijtimoiy tuzum mafkurasi emas, balki shaxsning ma'naviy-ruhiy dunyosidir. Adabiyot falsafiydashdi, inson ichki olamidagi ziddiyatlar, ruhiy inqirozlar va qadriyatlar kurashini tasvirlash yetakchi tamoyilga aylandi.

Ushbu jarayonni Shukur Xolmirzayevning mustahkam realistik an'analari, Erkin A'zamning ijtimoiy-psixologik piching va ironiyasi hamda Nazar Eshonqulning modernistik, falsafiy-mifologik tasvirlari misolida yaqqol ko'rish mumkin. Mazkur ijodkorlar hikoyalari o'zbek qahramonining ichki olami naqadar murakkab va serqatlam ekanini ko'rsatadi.

1. Shukur Xolmirzayev hikoyalarida milliy xarakter va ma'naviy yaxlitlik

Shukur Xolmirzayev o'zbek adabiyotida inson xarakterini bor murakkabligi bilan, bo'yab-ko'rsatmasdan tasvirlaydigan mahorat egasidir. Uning ma'naviy dunyo talqini bevosita milliy ildizlar, tog' odamlarining tabiat bilan uyg'unligi va ma'naviy buzilmaslik konsepsiyasi bilan bog'liq.

- **"O'n sakkizga kirmagan kim bor..."** hikoyasida yozuvchi yoshlikning sof his-tuyg'ulari, inson ma'naviyatining ilk shakllanish davrini tasvirlaydi. Qahramonlarning ruhiy iztiroblari hayotiy tasvirlar orqali ochiladi.
- **"Bodom qishda gulladi"** asarida esa tabiat va inson ruhiyati o'rtasidagi parallelizm yetakchilik qiladi. Qahramonning ichki kechinmalari g'ayritabiiy tarzda qishda gullagan bodom daraxti timsolida ramziylashadi. Bu – inson qalbining kutilmagan sirlari, uning so'nmas ma'naviy qudrati ifodasidir.
- **"Tabassum"** hikoyasida o'zbekona fe'l-atvor, lafzi halollik va or-nomus masalalari bosh mezon qilib olinadi.

Xolmirzayev falsafasida inson ma'naviyati tashqi moddiy qiyinchiliklar yoki ijtimoiy tazyiqlar ostida sinmasligi kerak. Uning qahramonlari o'z ichki "men"ini saqlab qolish uchun kurashadi.

2. Erkin A'zam ijodida ijtimoiy muhit va ma'naviy og'riqlar

Erkin A'zam hikoyachiligi o'zbek nasriga o'ziga xos intellektual piching, kinoya va chuqur ijtimoiy tahlilni olib kirdi. Yozuvchi inson ma'naviy dunyosini uning kundalik hayoti, maishiy muammolari va eng muhimi, jamiyatdagi soxtaliklar bilan to'qnashuvida ko'rsatadi.

- **"Anaxonning xati"** hikoyasida yaqin insonlar o'rtasidagi rishtalarning uzilishi, shaharlashuv va moddiyatchilik oqibatida yuzaga kelgan ma'naviy begonalashuv fojiasi aks etgan. Oddiy bir xat ortida butun boshli jamiyatning ruhiy kentikligi namoyon bo'ladi.
- **"Bayramdan boshqa kunlar"** asarida kundalik hayot tashvishlari girdobida ma'naviy yuksalishdan to'xtab qolayotgan zamondosh portreti chiziladi.
- **"Piyoda"** hikoyasi esa yozuvchi konsepsiyasini to'liq ochib beradi. Mashinalar, pullar va mansablar dunyosida piyoda yurgan (ham to'g'ri, ham ko'chma ma'noda) qahramon – jamiyatning soxtaligiga raddiyadir. U o'zining soddaligi va ma'naviy tozaligi bilan boshqalardan ustun turadi.

Erkin A'zam ziyolilar qatlamining ruhiy ikkilanishlari, ichki dunyosi va muhitga moslasha olmayotgan "ortiqcha odam" fojiasini maxsus estetik uslubda yoritadi.

3. Nazar Eshonqul nasrida ma'naviy inqiroz va metafizik talqin

Nazar Eshonqul o'zbek hikoyachiligini mutlaqo yangi, modernistik oqimga burib yuborgan ijodkordir. Agar Xolmirzayev reallikdan, Erkin A'zam ijtimoiy hayotdan yo'l boshlagan bo'lsa, Nazar Eshonqul insonning shuur osti dunyosidan, uning tushlari va metafizik xavotirlaridan kelib chiqib qalbni tadqiq etadi.

- **"Maymun yetaklagan odam"** hikoyasi o'zbek adabiyotidagi eng jiddiy ma'naviy-falsafiy asarlardan biridir. Unda inson ma'naviyatining tanazzuli, san'at va idealning o'lishi,

o'zlikni yo'qotish jarayoni majoziy tarzda tasvirlanadi. Maymun yetaklagan odam obrazi – ma'naviy bo'shliq va hayvoniy lashuv ramzidir.

- **"Shahar mudofaasi"** hikoyasida inson qalbining tashqi dunyodagi yovuzlik, shafqatsizlik va ma'naviyatsizlikdan o'zini himoya qilishga bo'lgan ichki instinkti, ekzistensial xavotiri aks etgan.
- **"Tobut"** hikoyasida hayot va mamot chizig'ida turgan insonning o'z o'tmishi, gunohlari oldidagi ruhiy azoblari va ma'naviy hisob-kitobi falsafiy tahlil qilinadi.

Eshonqul ijodida inson fojiasi ijtimoiy tuzum bilan emas, balki global miqyosdagi ma'naviy inqiroz va insonning o'z o'zligidan begonalashuvi bilan bog'liq.

QIYOSIY TAHLIL VA MUHOKAMA (Research Methodology).

Ushbu uch ijodkorning hikoyachiligini qiyoslaganda, o'zbek adabiyotida inson ma'naviy dunyosini tasvirlashning uch xil boy va o'ziga xos modeli mavjudligini ko'ramiz.

Shukur Xolmirzayev inson qalbini hayotning o'zidan, real voqelikdan qidiradi. Uning uchun ma'naviyat asosi – asriy qadriyatlardir. Erkin A'zam esa bu qadriyatlarning zamonaviy shahar hayoti, maishiy maydalashuvlar fonida yemirilishini og'riq va kinoya bilan tasvirlaydi. Nazar Eshonqul esa bu jarayonni eng chekka nuqtaga – global ruhiy inqiroz darajasiga olib chiqadi va uni ramzlar tili bilan gapirtiradi. Adabiyotshunos olim Umarali Normatov ta'kidlaganidek, zamonaviy nasr inson ruhiyatining eng tub qatlamlarini yoritishga qaratilgani bilan ahamiyatlidir.

XULOSA (Conclusion/Recommendations).

Zamonaviy o'zbek hikoyachiligi inson ma'naviy dunyosini tadqiq etishda ulkan estetik tajriba orttirdi. Shukur Xolmirzayev, Erkin A'zam va Nazar Eshonqul kabi ijodkorlar asarlari misolida ko'rinadiki, o'zbek hikoyasi faqat voqeabandlikdan qochib, inson ruhiyatining murakkab qatlamlarini, uning yolg'izligi, iztiroblari va o'zlikni anglash intilishlarini ko'rsatishga muvaffaq bo'ldi. Bu esa o'zbek hikoyachiligining jahon adabiyoti andozalari darajasida rivojlanayotganidan dalolat beradi.

Adabiyotlar, References, Литературы:

1. Normatov U. Qalb jilolari. – Toshkent: Sharq, 2002.
2. Xolmirzayev Sh. Saylanma (Ikki jildlik). Hikoyalar. – Toshkent: Sharq, 2005.
3. A'zam E. Ertak bilan xayrlashuv. Hikoyalar va qissalar. – Toshkent: G'afur G'ulom, 2007.
4. Eshonqul N. Maymun yetaklagan odam. Hikoyalar va esselar. – Toshkent: Akademy Nashr, 2011.
5. Qo'chqor R. Shaxs va ruhiyat muammosi. – Toshkent: Fan, 2009.